

нення бюрократичних процедур під час надання послуг громадянам та підвищення якості цих послуг. Крім того, вартість надання окремих послуг істотно знижено, а більшість із них можна отримати в режимі «єдиного вікна» в нещодавно створених спеціалізованих центрах.

Завдяки такій системній роботі кількість скарг на роботу служб, які постійно контактують із громадянами (наприклад, інспекторів ДАІ), порівняно з 2011 роком значно зменшилася.

Як зазначив Віталій Захарченко, громадяни встигли відчувати зміни в роботі відомства. Це підтверджується й результатами минулорічних соціологічних досліджень. Зокрема, правоохоронцям довіряє кожен четвертий опитаний громадянин, а понад 28 відсотків готові допомагати міліції в будь-якій ситуації. Цей серйозний ресурс небайдужих громадян правоохоронці мають використовувати, вирішуючи питання суспільної безпеки в Україні.

Підсумовуючи, слід відзначити, що в нашій державі поступово розвивається громадянське суспільство, проте все ж таки в діяльності органів внутрішніх справ України ще наявні факти порушення прав і законних інтересів людей та громадян.

За загальної тенденції зменшення кількості злочинів з'являються нові їх види, які дедалі складніше виявляти, а також встановлювати осіб, що їх вчинили. Злочинці набувають професіоналізму, широко використовують досягнення науки й техніки, спеціальні засоби та канали зв'язку, системний підхід до підготовки злочинів. А недосконалість вітчизняного законодавства зумовлює відставання рівня матеріально-технічного оснащення ланок ОВС, котрі один на один стикаються з організованими злочинними угрупованнями. Забюрократизовані тактика і стратегія діяльності правоохоронних органів. Іноді норми нормативно-правових актів не дають реальної можливості виявляти й припиняти злочинну діяльність, а в деяких випадках і перешкоджають цьому. Усе це тільки сприяє злочинцям.

Маємо надію, що новий Кримінальний процесуальний кодекс України стане тим відправним фактором, який підніме на якісно новий рівень забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів

внутрішніх справ України. Адже дотримання прав і свобод особи є важливим ціннісним орієнтиром суспільного розвитку та необхідною умовою стабільності громадянського суспільства, забезпечення гармонійної взаємодії індивіда, суспільства та держави.

Згідно з останніми результатами вивчення громадської думки, українські громадяни вже помітили позитивні зміни в роботі правоохоронців. Водночас міліція у своїй діяльності потребує активної громадської підтримки.

Джерела

1. Левченко К. Б. Щодо оцінки організаційно-правових заходів та координації діяльності з протидії торгівлі людьми в Україні // Право і безпека. — 2004. — № 3. — С. 7–10.
2. Чисніков В., Буран В. Держава і свобода особи (за А. Антоновичем) // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10-ти т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко та ін. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. — Т. II. Права людини в контексті поліцейської діяльності. — С. 121.
3. Криволапчук В. О., Шапочка Т. І. Порівняльний аналіз змісту основних прав людини на життя та здоров'я, свободу пересування, вільний вибір місця проживання в міжнародних документах і законодавстві України // Наука і правоохорона. — 2009. — № 3(5).
4. Кодекс поведінки державних службовців / Права людини: Збірник документів / Укл. В. С. Семенов, О. Н. Ярмиш та ін. — Х.: Ун-т внутр. справ, 1997. — 202 с.
5. Оцінювання ефективності діяльності органів внутрішніх справ через громадську думку: Бюлетень з обміну досвідом роботи. Науково-практичне видання. Методичні рекомендації. Додаток № 1/2006. — К.: Видавничо-поліграфічний центр при МВС України, 2006. — 35 с.
6. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: Монография. — Х.: Изд-во ХНУВС, 2005. — 496 с.

Конституційні зміни в Угорщині 2012 року: основні новації та їх вплив на суспільно-політичний розвиток держави

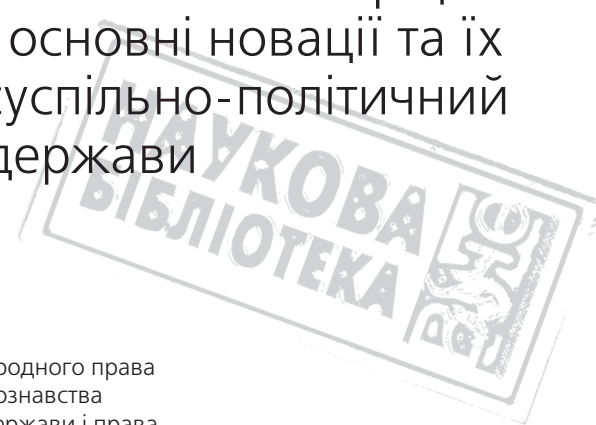

Ігор ІЛОВ,
аспірант відділу міжнародного права
та порівняльного правознавства
Київського інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

Після Другої світової війни, із приходом до влади в Угорщині пробільшовицької Угорської партії трудящих, у серпні 1949 року Державними зборами країни було схвалено Конституцію (Закон XX 1949 року), розроблену на кшталт Основного Закону СРСР 1936 року. Відтак, за прізвищами натхненника та одного з редакторів останньої в угорській фаховій літературі нова Конституція дістала назву «сталінської», або «бухаринської».

Її «демократизація» відбулася тільки у 1987–1997 роках у результаті внесення Державними зборами (парламентом) низки поправок до попереднього тексту закону

під час так званих двох великих хвиль принципових змін і доповнень. Під час першої з них поправки було внесено 1989 року ще «старорежимним» складом парламенту, чим закріплювалися головні засади домовленостей між опозицією та правлячою на той час Угорською соціалістичною робочою партією стосовно мирного переходу до нової демократичної Конституції та проведення парламентських виборів за багатопартійною системою. Друга «хвиля» змін стала результатом домовленостей переможців перших демократичних виборів до Державних зборів Угорщини 1990 року — Угорського

демократичного форуму та Союзу вільних демократів, підтриманих більшістю нових партій, що увійшли до парламенту [15].

Ці зміни заклали принципові засади створення та напрями діяльності органів влади; визначили головні владні, контрольні та громадські інститути, а також умови й засади їхньої взаємодії у рамках парламентської республіки, яка існує у формі багатопартійної системи з чітким розподілом повноважень між гілками влади. Відповідно до цих змін попередню назву держави було змінено офіційним найменуванням Угорська Республіка. Однак для оновлення Основного Закону в країні не було створено нової чи задіяно котрусь із уже наявних спеціальних інституцій: конституювання було і залишилося компетенцією Державних зборів, котрі зберегли за собою право більшістю у 2/3 голосів уносити зміни до Конституції держави.

Отже, протягом 1989–1990 років в Угорщині на базі Основного Закону відбулася зміна суспільно-політичного та економічного ладу, адже фактично був замінений увесь нормативний текст документа. Намагаючись остаточно позбутися юридичного «артефакту» часів комуністичної диктатури, після парламентських виборів 1994 року партії, що були представлені у Державних зборах, дійшли консенсусу щодо правил процедури конституювання: Постановою парламенту 63/1995 (VI. 17.) ОГУ було створено Комісію з підготовки Конституції, яка невдовзі запропонувала документ за назвою «Принципи регулювання нової Конституції Угорської Республіки» [13]. Небажання опозиційних на той час партійних фракцій правого політичного спрямування досягнути компромісних рішень із владою щодо окремих спірних положень Основного Закону призвело до припинення подальшої роботи над його текстом. Після цього на практиці питання про заміну Конституції не порушувалося протягом більш як півтора десятиліття.

Публічні дебати щодо нього відновилися лише влітку 2010 року, коли під час квітневих виборів правохристиянський партійний союз ФІДЕС – КДНП отримав небачену в новітній угорській історії підтримку електорату, здобувши 263 (68,13 %) із 386 мандатів у Державних зборах, тобто більшість, яка перевищила 2/3 складу депутатського корпусу. Відповідно до чинного законодавства це уможливило внесення змін до Конституції чи прийняття її нової редакції без урахування позиції інших політичних сил, представлених у парламенті країни. Тож невдовзі після оголошення результату голосування новий прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан зробив заяву про те, що протягом двох років держава матиме нову Конституцію, і визначив термін її схвалення Державними зборами: не пізніше 25 квітня 2011 року (Свято Пасхи за Григоріанським календарем). Ця новина викликала жваву дискусію в суспільстві: по-перше, ані у виборчій програмі, ані в межах передвиборної риторики політичної сили-переможця не згадувалося про наміри прийняти нову Конституцію; по-друге, на той час урядом ще не було запропоновано яку-небудь концепцію конституювання чи цілісний текст проекту такого документа. Однак, незважаючи на гострі дискусії та протести опозиційно налаштованої до урядових діячів частини громадськості й парламентської меншості, 18 квітня 2011 року Державні збори 262 голосами представників партійного союзу ухвалили нову Конституцію країни¹. Відповідно до окреслених прем'єр-міністром строків, 25 квітня 2011 року президент республіки Пал Шмідт підписав цей документ (який офіційно дістав назву Основного Закону Угорщини), що

згідно з п. 1 Заключних положень набув чинності 1 січня 2012 року [1].

Новий Основний Закон викликав неабияке занепокоєння в Європі і навіть погрози з боку США піддати державу остракізму [8], адже, внівши докорінні зміни до його тексту, парламент схвалив і низку «наріжних законів», котрі також мали відповідати вимогам модернізованої Конституції².

Насамперед було змінено структуру Основного Закону країни: якщо Конституція, яка була чинною до 1 січня 2012 року [3], складалася з 78 параграфів, згрупованих у 15 розділах, то новий документ містив об'ємну Преамбулу під назвою «Національний молебень» (*Nemzeti Hítvallás*), три основні розділи («Фундаментальні положення» (*Alapvetés*), що склалися з 20 статей, позначених літерами латинського алфавіту від «А» до «Я»; «Свобода і відповідальність», що складається із 31 статті, пронумерованої римськими цифрами; «Держава», що містить 54 статті, позначені арабськими цифрами) та Заключні положення.

На відміну від Конституції 1949 року, Преамбула якої складалася лише з одного речення, проголошуючи основною метою розвитку країни її мирний перехід від соціалізму до правової держави з багатопартійною системою, парламентською демократією та соціальним ринковим господарюванням, «Національний молебень» Основного Закону 2011 року є набагато ширшим за змістом. Він починається твердженням про відповідальність усієї угорської нації за кожного угорця та гордість за те, що Угорська держава, заснована багато років тому королем Святим Іштваном, завжди стояла на варті європейських цінностей, адже її народ тривалий час боровся за збереження країни та її незалежності, захищаючи водночас й увесь континент. Зазначено, що особливу роль у житті Угорщини відіграло християнство, яке визначено головним чинником збереження національної самобутності угорського суспільства, про що, звісно, не йшлося в Конституції 1949 року. Тож, хоча ст. VII нової Конституції й установа, що кожна особа має право на свободу совісті та релігії, фактичне закріплення християнства як панівної релігії у країні викликало певне невдоволення в Європі.

Ця суперечність виявилася й у прийнятій у липні 2011 року наріжному законі «Про релігію та релігійні організації», чи не найголовнішою новелою якого стало те, що 14 перерахованих у додатку до нього релігійних конфесій автоматично отримали статус офіційно визнаних державою [2]³. Зрозуміло, що законодавче забезпечення переважності для певних релігійних конфесій аж ніяк не сприятиме консолідації угорського суспільства і не зможе забезпечити проголошену Основним Законом держави свободу релігії.

У першому розділі нової Конституції («Фундаментальні положення») закріплено нову назву держави – Угорщина (ст. А) (на відміну від колишньої назви – Угорська Республіка, що містилася у зміненій у 1990-му Конституції 1949 року), і підкреслено, що вона є незалежною демократичною правовою державою, в якій джерелом влади виступає народ (п. 3. ст. В), а виконання владних повноважень відбувається за участю обраних депутатів. Форма державного устрою – республіка (ст. В). Однією із новацій цього розділу стало визначення шлюбу як союзу чоловіка та жінки (п. 1, ст. L), що прямо вказує на неприпустимість офіційного визнання у країні одностатевих шлюбів. Тож правові норми, які з'явилися в новій Конституції, не на жарт занепокоїли правозахисників, котрі спеціалізуються на питаннях прав сексуальних меншин: по суті, Основний Закон рішуче відкинув

¹ Проект нової Конституції був підтриманий 262 голосами депутатів від партійного союзу ФІДЕС (Угорський громадянський союз) та КДНП (Християнсько-демократична народна партія); було подано 44 голоси «проти» і від членів фракції ультраправої партії «Юоббіс» («За крайню Угорщину»); голова парламенту Ласло Ковач утримався; депутати від Угорської соціалістичної партії (MSZP) та партії «Політика може бути нашою» (LMP) бойкотували обговорення та голосування в парламенті.

² Поняття «наріжний закон» (*szabványos törvény*) був замінений традиційним в угорській законодавчості терміном «конституційний закон» (*alkotmányos törvény*), для прийняття якого була потрібна підтримка конституційної більшості законодавчого органу. Відповідно до ч. (4) ст. Т Основного Закону 2011 року «наріжний закон» – таким, для прийняття або зміни якого потрібна підтримка двох третин присутніх депутатів Державних зборів.

³ До цього часу Угорською державою визнавалися 348 конфесій. І хоча всі інші наразі й не є забороненими, відтепер вони не отримують ані державних дотацій, ані податкових пільг. За ними залишається можливість отримати визнання, однак, зважаючи на складність цієї процедури, пройти її вдається аж ніяк не кожній релігійній організації. Сама процедура визнання з'явилася лише за два дні до настання нового 2012 року в результаті тиску світової спільноти, насамперед США [10].

принципи політкоректності й толерантності щодо окремих груп осіб [11].

Другий розділ Конституції 2011 року присвячений основним правам та обов'язкам громадян держави. Новим стало положення про те, що згідно з нормами християнської моралі людське життя має бути захищене з моменту зачаття, що, вочевидь, мало б зменшити кількість абортів у країні та підвищити народжуваність. Однак як це співвідноситься з дотриманням прав жінок, законодавець не уточнює [11].

Закріпивши в новій Конституції (як і в попередній) основні громадянські права, з неї вилучили положення, які надавали будь-кому право знати відомості, що стосуються суспільний інтерес (§61. 1) Конституції 1949 року), а це, зрозуміло, не можна вважати кроком, спрямованим на захист прав громадян. Окрім того, водночас із відокремлення церкви від держави, новою нормою стало проголошення співпраці держави з церквою в суспільних цілях (п. 2. ст. VII).

Новацією є й закріплення в Основному Законі країни права громадян на повагу до приватного та сімейного життя, ділових взаємин і доброго імені (п. 1. ст. VI). Окрім того, відтепер держава не зобов'язана забезпечувати право на працю, а повинна лише намагатися створювати умови, за яких особи, здатні працювати, могли б скористатися таким правом (п. 2. ст. XII). На відміну від попередньої Конституції, яка прямо закріплювала право громадян на соціальне забезпечення [3], теперішній закон зазначає, що держава тільки сприятиме тому, щоб кожен громадянин отримував соціальний захист (п. 1. ст. XIX), що, знову-таки, навряд чи можна вважати позитивною новиною для значної частини населення країни.

Серед позитивів можна назвати нове положення, згідно з яким Угорщина намагатиметься забезпечити доступ громадян до здорового харчування і питної води та сприятиме незастосуванню в сільському господарстві генетично модифікованих речовин (п. 2. ст. XX), а також зобов'язуватиме тих, хто завдав шкоди навколишньому середовищу, компенсувати грошові витрати на відновлення природи чи повернути її до первісного стану самотужки (п. 2. ст. XXI).

Основний Закон 2011 року встановив право угорських громадян обирати і бути обраними до парламенту та місцевих органів влади, а також до Європейського парламенту (про останній, звісно, в Конституції 1949 року не йшлося) (п. 1. ст. XXIII). Окрім цього, в документі закріплено право дорослих громадян інших країн Європейського Союзу, які проживають на території Угорщини, брати участь у місцевих виборах та виборах до Європарламенту (п. 2. ст. XXIII), а біженцям та іншим емігрантам, котрі легально перебувають на території держави, надано активне виборче право для участі у виборах до місцевих органів влади (п. 3. ст. XXIII).

В одній з новел третього розділу Конституції зазначено, що розпуск парламентом депутатського корпусу місцевого органу влади, який діє антиконституційно, тепер може відбутися без запиту думок уряду та конституційного суду. Якщо ж узяти до уваги, що нині провладна політична сила контролює 2/3 місць у парламенті, надання останньому таких повноважень не є рухом на шляху до демократизації [9, с. 21].

Окремий підрозділ Основного Закону присвячено всенародному голосуванню – референдуму (ст. 8), який можуть ініціювати щонайменше 200 тисяч виборців країни. Конституція встановлює, що справжній (за умови участі в ньому не менш як половини виборців) та результативний (за умови, що не менш як половина виборців, котрі взяли в ньому участь, дали однаково відповідь на поставлені запитання) підсумок референдуму є обов'язковим для парламенту країни (за Конституцією 1949 року референдум міг мати як обов'язковий, так і рекомендаційний характер) [3]. Документом було змінено й процедуру проведення референдуму: так, вилучено неможливість здійснення голосування щодо програми уряду, а також змісту законів, які стосуються виборів депутатів

місцевих органів влади, депутатів парламенту та Європейського парламенту (ст. 8).

Проведення виборів президента країни у три етапи (згідно з Конституцією 1949 року) [3] було замінено змаганням кандидатів максимум у двох турах. Обраним уже в першому турі голосування вважається той із них, котрого підтримали 2/3 депутатів парламенту. Якщо цього не сталося, проводиться повторне голосування, в якому беруть участь лише ті кандидати, котрі дістали найбільшу кількість голосів під час першого етапу виборчих перегонів. У цьому разі обраним вважається той із них, хто отримав більшість голосів присутніх на голосуванні депутатів парламенту.

Сім статей (ст. 15–22) Конституції 2011 року присвячені діяльності уряду та прем'єр-міністра. Встановлюється, що уряд є найвищим управлінським органом держави і може створювати передбачені законом органи державного управління (п. 2. ст. 15). На відміну від попередньої, нова Конституція не вимагає прийняття програми уряду одночасно з призначенням прем'єр-міністра. Останньому надано повноваження із визначення загальної політики угорського уряду (п. 1. ст. 18), у межах якої він має самостійно скеровувати роботу структур державного управління та ставити завдання перед міністрами або урядом загалом (п. 2. ст. 18), а також видавати постанови, які, однак, не можуть суперечити законам, постановам уряду чи голови Угорського національного банку (п. 3. ст. 18). Відповідно ці новації значно підвищують статус прем'єра в системі державного управління.

Наступні статті Основного Закону присвячені саморегульованим органам (ст. 23) та діяльності Конституційного суду (ст. 24). Кількість членів останнього було збільшено до 15 суддів (порівняно із 11 згідно з Конституцією 1949 року), котрі мають обиратися на дванадцятирічний термін. Ще однією новацією стало обрання голови Конституційного суду з-поміж його членів 2/3 голосів депутатів парламенту: перед тим його обирали самі члени суду (тут, мабуть, доречно нагадати про конституційну більшість, яку наразі мають у парламенті провладні сили). Змінилися й завдання цього органу, вони стали деталізованішими (§2 ст. 24), що, на думку деяких дослідників, обмежило його повноваження [6]. Не можна назвати демократичним і анулювання норми, яка закріплювала право будь-якого громадянина держави безпосередньо звертатися до Конституційного суду [3].

Основним Законом 2011 року встановлено новий строк, на який обирається Генеральний прокурор країни – 9 років, а також вимогу у 2/3 голосів депутатів парламенту (п. 4. ст. 29) (тобто кваліфікованої більшості), необхідних для проходження певної кандидатури, що навіть у разі приходу до влади інших політичних сил фактично унеможлиблює його заміну на цій посаді.

Уперше до Конституції вміщено статтю, яка стосується основ діяльності Уповноваженого з прав людини (ст. 30), котрий обирається 2/3 голосів депутатів парламенту строком на 6 років та зобов'язаний щорічно доповідати Державним зборам про свою діяльність (п. 3, 4. ст. 30). Відповідно до Конституції 1949 року у країні існували посади комісарів із прав громадян та національних і етнічних меншин (розділ V), які, втім, виконували такі ж функції, які сьогодні покладені на Уповноваженого з прав людини⁴. Негативом можна вважати те, що з Основного Закону зникло положення, згідно з яким кожен громадянин міг виступити ініціатором порушення справи, котра розслідувалася комісаром Державних зборів у визначених законом випадках [3].

Окремий підрозділ Конституції 2011 року присвячено суспільним фінансам. Так, ст. 36 регламентує процес прийняття державного бюджету та організації його виконання. Однією з особливостей її положень є заборона парламенту приймати закон про державний бюджет, у результаті виконання якого держборг країни може перевищити валовий внутрішній продукт країни більш як на 50%. У разі перевищення держборгом ВВП більш як на

⁴ Окрім того, до системи інститутів захисту прав людини донедавна входили ще два омбудсмени – із захисту даних (посада, котра наразі ліквідована) та майбутніх поколінь.

половину парламент має право приймати лише такий бюджет, котрий зменшуватиме відносну пропорцію державного боргу щодо валового внутрішнього продукту.

По суті, Основний Закон 2011 року доволі схожий на попередній, тому, як і очікувалося, не змінив модель парламентської республіки в державі на президентську. Угорщина залишилася країною, в якій вагому роль відіграють парламент і прем'єр-міністр. Можна сказати, що Конституція навіть посилила вплив законодавчої та виконавчої гілок влади, адже відтепер голова Конституційного суду країни теж обирається парламентом, а прем'єр-міністр узагалі «визначає загальну політику уряду» [1].

Хоча новий документ розширив повноваження Бюджетної ради (складається з трьох осіб), без згоди якої не може бути прийнято державний бюджет країни: відтепер члени цього управлінського органу не обираються парламентом, адже двоє з них входять до його складу за посадою — голова Рахункової палати та голова Національного банку, а третій — голова Ради — обирається з-поміж авторитетних економістів президентом республіки терміном на шість років.

Конституцією Угорщини 2011 року було закладено системний принцип посилання на інші закони (як уже прийняті, так і ще не ухвалені). У тексті документа міститься 51 посилання на інші нормативно-правові акти, а це фактично означає, що більшість найважливіших суспільних інститутів, процесів та відносин тепер регулюватимуться положеннями законів. Відповідно сама Конституція перетворюється на «декоративно-вітринний» інститут держави [7]. Більше того, значна кількість законів, на які зроблено посилання, є «наріжними», тобто такими, які приймаються 2/3 голосів депутатів парламенту, що (як і призначення кваліфікованою більшістю посадовців) практично позбавить майбутні уряди, котрі, напевно, не контролюватимуть переважну більшість депутатських мандатів, можливості здійснення власної політики, законодавчих та кадрових змін. Тобто, по суті, ФІДЕС планує врядувати і після можливої втрати влади, що є порушенням принципів демократичного врядування й змінюваності керівництва країни демократичним шляхом. Окрім того, парламентом уже було прийнято низку нових законодавчих актів, котрі не сприяють розвитку демократії в суспільстві і вже були піддані значній критиці⁵.

Ухвалена весною 2011 року керівною партією ФІДЕС Конституція Угорщини в своїй основі містить механізм простої і безпроблемної зміни Основного Закону (чим легко можуть скористатися ФІДЕС та його союзник Християнсько-демократична партія, котрі контролюють майже 3/4 депутатських мандатів), котрий за таких умов не може виконувати однієї зі своїх найважливіших функцій — бути головним нормативним актом країни прямої дії. Крім того, нова Конституція не повною мірою відповідає загальноприйнятим стандартам демократичної правової держави, як, зрештою, і більшість ухвалених законів, що її доповнюють [7].

⁵ Серед них можна згадати новий закон про вибори № CCI від 23 грудня 2011 року (2011.évi CCI. tc.), згідно з яким разом зі скороченням наполовину кількості законодавців (із 386 до 199) було внесено певні законодавчі новації, які «на руку» великим партіям, насамперед самій ФІДЕС, створюючи можливості для зменшення шансів опозиції на перемогу [5].

У новому законі про вибори були змінені правила формування виборчих комісій. До останніх виборів серед п'яти членів виборчої комісії завжди були присутні представники й уряду, й опозиції. Відтепер після кожних національних виборів склад членів виборчої комісії змінюється, тому сьогодні вона складається з п'яти членів правлячої партії ФІДЕС. У цьому законі були також точно визначені межі виборчих округів, однак, знову-таки, в інтересах правлячої партії [4].

Основним Законом було змінено можливості Конституційного суду, який утратив право тлумачити законодавчі акти (що приймаються конституційною більшістю в парламенті), котрі мають вплив на бюджет та податки, а також на аспекти діяльності держави. Оскільки у новій Конституції унормування багатьох принципів питань (у т. ч. і тих, що стосуються сімейного права, пенсійної системи, податків) має відсильний характер, адже вони регулюються так званими «наріжними» (основними) законами, що приймаються та змінюються голосами двох третин депутатів парламенту, Конституційний суд не зможе вносити зміни до таких актів [14].

Ще одним наслідком прийняття Конституції стало те, що 1 січня 2012 року 274 судді втратили роботу, оскільки була запроваджена правова норма, котра зобов'язала суддів і прокурорів виходити на пенсію на вісім років раніше, ніж було до цього (замість 70 років — у 62, а через два роки — у 65). Навіть голова Конституційного суду не зміг утримати своєї посади, бо не відповідав критерію щодо необхідності п'ятирічного стажу судової роботи в Угорщині (17 років роботи суддею Європейського суду з прав людини не були зараховані!). Тому в ЄС беззаставно підозрюють, що такі законодавчі новації запроваджують лише для того, щоб допомогти угорській владі усунути з посад небажаних їй суддів. Водночас згідно із Законом про правову реформу створюється Національне судове управління, очолюване однією людиною, яка має право замінювати суддів, котрі виходять у відставку, і називати їхніх наступників. Така новація дає ФІДЕС можливість замінювати ключових суддів своїми ставлениками. Ця ситуація, зрештою, стосується й інших чиновників, які призначаються голосами 2/3 депутатів парламенту (згідно з новим конституційним порядком строк повноважень голови Національного судового управління — 9 років, керівника Рахункової палати — 12 років, прокурорів — 9 років, голови Бюджетної палати — 6 років, голови Управління зі ЗМІ — 9 років тощо) [4].

Не менш спірним є і створення Бюджетного комітету, до складу якого мають входити три члени, які наділяються надзвичайними повноваженнями, зокрема можливістю ветування бюджету, ухваленого парламентом, і правом вимагати розпуску Державних зборів [8].

Одразу після її прийняття опозиція назвала документ «однопартійним», а багато угорців (і, мабуть, небезпідставно) побачили в ньому шлях до встановлення в державі авторитаризму й диктатури. На думку співголови опозиційного руху «Солідарність» Шандора Шекелі, нова Конституція повертає країну в 1989 рік. «Такий Основний Закон нищить систему стримувань і противаг, які ми створили в 1989 році. Якщо вдасться замінити цей уряд і його систему, нам доведеться повернутися у 1989 рік ще раз, щоб усе вибудувати знову», — заявив Ш. Шекелі в одному з інтерв'ю. Один із опитаних *Euronews* учасників мітингу, який проводили опозиціонери, заявив, що «головна проблема цієї Конституції в тому, що вона сама порушує конституційний порядок. Новий Основний Закон написаний для правлячої партії» [6].

Недарма ж нова Конституція Угорщини — улюблене дітище прем'єр-міністра і керівника правлячої партії Віктора Орбана — ще перебуваючи на стадії проекту викликала різку критику з боку багатьох відомих політиків Заходу, а представники ліберальної преси відкрито назвали цей документ прямою загрозою європейській демократії [12].

Рівень небезпеки для європейських принципів народовладдя можна збагнути, взявши до уваги не тільки саму Конституцію Угорщини, а й закони, прийняті для виконання її положень. Зміст усіх цих нормативно-правових актів доволі яскраво свідчить про рух угорської влади в бік націоналізму й авторитаризму, що суперечить багатолітнім демократичним традиціям угорського суспільства. Недарма ж представники демократичного середовища закликають приділити більшу увагу діям керівництва цієї центральноевропейської держави та правовим актам, які ним ініціюються. В іншому разі це може загрожувати цінностям усієї європейської спільноти [16].

Джерела

1. Magyarország Alaptörvénye // Magyar Közlöny — A Magyar Köztársaság hivatalos lapja. — 2011. április 25. — 45.sz. [Електронний ресурс]. — <http://www.kormany.hu/download/0/d9/30000/Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny.pdf>
2. 2011. évi C. törvény «A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról» [Електронний ресурс]. — <http://www.complex.hu/kzldat/t1100100.htm/t1100100.htm#kagv1>
3. 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya. [Електронний ресурс]. — http://hu.wikisource.org/wiki/AMagyar_K%C3%B6zt%C3%A1rsas%C3%A1g_alkotm%C3%A1nya

4. В Европе появился новый «мальчик для битья» — Венгрия [Электронний ресурс]. — <http://tay-kuma.livejournal.com/790541.html>

5. Коваль А. Кубик Рубика для Орбана // Зеркало недели. — 2012. — № 3 (27.01) [Электронний ресурс]. — http://dt.ua/POLITICS/kubik_rubika_dlya_orbana_bryusel_obureniy_zakonodavchimi_novelami_budapeshta-96391.html

6. Негодин А. Венгрия больше не республика [Электронний ресурс]. — <http://www.telegraf.lv/news/vengriya-bolyshe-ne-respublika>

7. Пожаров О., Райхель Ю. Сигнал Будапештові // День [Электронний ресурс]. — <http://www.day.kiev.ua/222195>

8. Полевой А. Венгрия отказалась от «европейских ценностей»: Брюссель не знает, что делать [Электронний ресурс]. — <http://win.ru/geopolitika/1326355719>

9. Савчин М. Демократія і конституційна легітимність: проблеми теорії та практики // Віче. — 2010. — № 22. — С. 21–24.

10. Сидоренко С. Новый закон в Венгрии вводит дискриминацию и ограничивает свободу вероисповедания — правозащитники [Электронний ресурс]. — http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=962%3A1&catid=35%3Aworld&Itemid=62&lang=ru

11. Трухачев В. Ультиматум ЕС: что ответит Венгрия? [Электронний ресурс]. — <http://win.ru/informatsionnye-voyny/1326754551>

12. Чередник О. Венгрия и ЕС. Незаконченная история идеологического противостояния [Электронний ресурс]. — <http://topwar.ru/print:page,1,10104-vengriya-i-es-nezakonchennaya-istoriya-ideologicheskogo-protivostoyan-ya.htm>

13. A Magyar Köztársaság új alkotmányának szabályozási elvei. Indoklás// A Magyar Köztársaság új alkotmányának szabályozási elveiről szóló országgyűlési határozati javaslatához// Népszabadság — 01.04.1996. — 7–11-oldal.

14. Feher Margit. Hungary Passes New Constitution Amid Concerns [Электронний ресурс]. — http://blogs.wsj.com/emerging-europe/2011/04/18/hungary-passes-new-constitution-amid-concerns/?mod=google_news_blog

15. Fricz Tamás. Pártrendszerek. Nyugat Európa, Közép Európa, Magyarország. — Századvég Kiadó, 2001. — 38–40-oldal.

16. Stephens Philip. A Hungarian coup worthy of Putin// The Financial Times — January 5, 2012 [Электронний ресурс]. — <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/306d5342-36db-11e1-b741-00144feabdc0.html>

Прийняття нової Конституції України 1996 року, її передумови й особливості та перспективи конституційної реформи

Анатолій МАЦЮК,
аспірант Інституту законодавства
Верховної Ради України

Прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року та проголошення 24 серпня 1991 року незалежності України в умовах розпаду СРСР було об'єктивною історичною реальністю і безумовно поставило на порядок денний розробку та прийняття Основного Закону нової держави.

За так званого радянського періоду України в складі СРСР було прийнято чотири Конституції (1919 р., 1929 р., 1937 р. і 1978 р.). Конституція України від 20 квітня 1978 року діяла до прийняття нового Основного Закону. За цей час більш як 20 законами УРСР і України до неї вносили зміни й доповнення.

Законом УРСР від 24 жовтня 1990 року було виключено статтю 6 про керівну та спрямовуючу роль КПРС, зупинено дію глави другої про економічну систему, доповнено новою статтею 112 про Конституційний Суд України (котра зазнала часткових змін 1992 року). Законом УРСР від 5 липня 1991 року до

Конституції введено нову главу 12-1 про Президента України, а відповідно до статті 114-1 зміненої Конституції Президент був главою держави і виконавчої влади, що, по суті, відповідає президентсько-парламентській формі державного правління. 14 лютого 1992 року Україну проголошено «незалежною, демократичною, правовою державою» (ст. 68). У перші роки незалежності прийнято низку законів конституційного характеру: про районну, міську, районну в містах, селищну, сільську, обласну ради депутатів, про порядок відкликання депутатів обласної, районної, міської, районної в містах, селищної і сільської

*ку частинах, що не суперечили Закону України «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні», прийнятого 18 травня 1995 року Верховною Радою України. Про це записано в Конституційному договорі між Верховною Радою України і Президентом України, підписаному відповідно О. Морозом і Л. Кучмою 8 червня 1995 року (утратив чинність на підставі закону від 28 червня 1996 року. Тобто після прийняття нової Конституції України).